

СТРУКТУРА ТА ЗМІСТ УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ СТАРШОКЛАСНИКІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ІКТ

У статті висвітлено теоретичні засади та розкрито зміст управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). На основі системно-цілісного підходу розглянуто структуру моделі управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій та відображено результати її впровадження в закладах освіти.

Ключові слова: педагогічна орієнтація, управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників, інформаційно-комунікаційні технології, модель управління процесом, принципи і методи управління, соціально-педагогічна система, організаційно-педагогічні умови, критерії оцінювання.

В статье освещаются теоретические основы и раскрывается содержание управления процессом педагогической ориентации старшеклассников ОУЗ с применением информационно-коммуникационных технологий. На основе системно-целостного подхода рассмотрена структура модели управления процессом педагогической ориентации старшеклассников ОУЗ с применением информационно-коммуникационных технологий и отображены результаты её внедрения в учреждениях образования.

Ключевые слова: педагогическая ориентация, управление процессом педагогической ориентации старшеклассников, информационно-коммуникационные технологии, модель управления процессом, принципы и методы управления, социально-педагогическая система, организационно-педагогические условия, критерии оценивания.

Theoretical fundamentals and problems of managing the process of pedagogical orientation of senior pupils in secondary schools with the use of informative – communicative technologies are uncovered in the article. The structure of the Model of managing the process of pedagogical orientation of senior pupils in secondary schools with the use of informative–communicative technologies is examined on the base of systematic-integrity approach with its results that were illustrated after implementation of the Model to the activity of educational establishments.

Key words: pedagogical orientation, managing the process of pedagogical orientation of senior pupils, informative–communicative technologies, Model of

managing the process, principles and methods of management, socio-pedagogical system, organizational-pedagogical conditions, criteria of assessment.

Постановка проблеми. Проблема управління цікавила вчених у різні періоди розвитку педагогічної теорії та практики. З огляду на сучасні інноваційні процеси в галузі освіти та зростаючу роль педагогічних кадрів, відбувається теоретичне й організаційно-методичне забезпечення розвитку педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ, удосконалення і пошук нових форм і засобів формування в учнів стійкого інтересу до професії вчителя. Аналізуючи законодавчу основу організації та управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників, виявлено плідність напрацювань із боку державних органів щодо: популяризації педагогічної науки в навчально-виховній та управлінській діяльності ЗНЗ; упровадження інновацій у загальноосвітній та вищій школі; посилення профорієнтації учнівської молоді на педагогічну професію; підготовки науково-педагогічних кадрів; застосування сучасних методів та форм залучення учнів до навчання в педагогічних ВНЗ; упровадження сучасних комунікацій у діяльність закладів та установ освіти; інноваційного введення у навчально-виховний процес із профорієнтації учнів загальноосвітніх шкіл сучасних ІКТ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретична та практична значущість обраного напрямку дослідження аналізується у працях як вітчизняних, так і зарубіжних учених. Так, питання управління навчальними закладами та системою освіти відображено в дослідженнях Г. Єльнікової, В. Маслова, Л. Ващенко, Г. Дмитренка, В. Олійника, Г. Федорова, В. Мельник, О. Кузьміна, О. Мельника, О. Мармази, А. Чміля, В. Яковця, Ю. Конаржевського, М. Поташника, Н. Немової, Т. Шамової. Окремі аспекти управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ розкрито у працях О. Балла, В. Давидова, О. Ляшенка, В. Монахова, О. Савченко, Н. Тализіної.

Сучасні комунікаційні технології характеризуються також в дослідженнях багатьох зарубіжних учених: Чарльза С. Джейкобса (нейроменеджмент); Р. Дилтса, Р. Бендлера, Г. Рота (нейролінгвістичне програмування), М. Душкіної, І. Альошиної, А. Разумовської (зв'язки з громадськістю), Д. Барнетта, С. Моріарті (маркетингові комунікації), Н. Волкової (соціальні, професійно-педагогічні комунікації), Е. Серновіца («сарафанний» маркетинг). Використання ІКТ у підвищенні кваліфікації вчителів, в навчально-виховному процесі та менеджменті освіти знайшло відображення в наукових працях А. Веліховської, В. Маслова, Л. Калініної, О. Боднар, В. Гуменюк, З. Рябової, Н. Морзе, К. Гораш, А. Гуралюка, В. Беспалька, М. Кларина, Т. Сорочан, Н. Клокар. Проте, як свідчить аналіз, проблема управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ є недостатньо розробленою в педагогічній теорії та практиці і потребує додаткового аналізу [2; 4; 7].

Мета статті – висвітлити теоретичні засади та розкрити зміст управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із

застосуванням ІКТ, розглянути структуру моделі управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ та висвітлити результати її впровадження в закладах освіти.

Виклад основного матеріалу. Проаналізувавши теоретичні дослідження вчених, керуючись науковими поняттями про управління та враховуючи специфіку об'єкта дослідження, нами узагальнено формулювання відповідних понять, а саме: *«професійна орієнтація», «процес педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ», «управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ», «інформаційно-комунікаційні технології», «управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ».* Зокрема, **процес педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ** представлено як серію навчально-виховних заходів, спрямованих на ознайомлення молоді із професією вчителя, виховання інтересу до педагогічної діяльності з урахуванням комунікаційної компетентності особистості; **управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ** розуміється як система цілеспрямованого впливу суб'єкта управління на об'єкт управління з педагогічної орієнтації шляхом застосування інструментів та технологій прискореної передачі інформації в освітньому середовищі й обміну інформацією про педагогічну діяльність і формування кадрового потенціалу галузі [10].

У роботі реалізовано чотири напрями наукового пошуку: 1) теоретичне дослідження управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ як складною соціально-педагогічною системою; 2) вивчення практичного стану управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ; 3) визначення організаційно-педагогічних умов управління вищезазначеним процесом; 4) розроблення моделі управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ та її практична реалізація.

На основі аналізу педагогічних досліджень виокремлено такі ІКТ: інтернет-комунікації, комунікації в соціальних мережах, інтерактивні комунікації, зв'язки з громадськістю, нейролінгвістичне програмування, «сарафанний» маркетинг, івент-маркетинг, СМС-маркетинг, нейроменеджмент. Доведено, що їх застосування в управлінні процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ значною мірою прискорює передачу та обмін необхідною інформацією, налагоджує ефективну взаємодію та міжособистісне спілкування учасників на суб'єкт-суб'єктній основі [9].

Аналіз практичної діяльності ЗНЗ свідчить, що з метою формування у старшокласників стійкого інтересу до педагогічної діяльності слід використовувати нову інформативну систему ХХІ століття – Інтернет та інші інноваційні форми управління потоком інформації про педагогічну діяльність. Встановлено, що результативність процесу педагогічної орієнтації старшокласників залежить від професійної підготовки педагогічних і керівних кадрів ЗНЗ, організаційно-методичного забезпечення їх діяльності та організаційно-педагогічних умов практичної реалізації процесу педагогічної орієнтації старшокласників із застосуванням ІКТ. Наразі визначено і

схарактеризовано критерії й показники щодо: 1) формування інтересу старшокласників до педагогічної діяльності: вияв творчості (креативності), комунікабельності, працьовитості (діяльності), інтересу до професії вчителя (любов до дитини); 2) готовності членів управлінської ланки до управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ: знання теорії управління соціально-педагогічними системами, розуміння змісту, форм, методів управлінської діяльності ЗНЗ, ролі управлінської ланки в процесі педагогічної орієнтації старшокласників, забезпечення розвитку інтересу учнівської молоді до педагогічної професії засобами ІКТ.

Відповідно, критерії декомпоновано на рівні: високий, середній, достатній, низький. Вивчення практичного стану управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ, аналіз результатів опитування старшокласників, педагогічних і керівних кадрів ЗНЗ, представників батьківської громадськості, учнівського самоврядування, проведеного на етапі констатувального експерименту, підтвердили необхідність розроблення, теоретичного обґрунтування та експериментальної перевірки моделі управління педагогічною орієнтацією старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ та підготовки методичних рекомендацій щодо її впровадження в закладах освіти.

Представлена у дослідженні модель включає наступні складові: *теоретичну* (визначає наукові підходи та принципи управління соціально-педагогічними системами); *організаційно-управлінську* (характеризує умови, організаційну структуру, функції, форми і методи управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ); *змістову* (включає навчально-виховний аспект управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ та його програмне забезпечення); *технологічну* (розкриває сутність та способи застосування ІКТ в управлінському процесі ЗНЗ); *оцінно-результативну* (включає критеріально-оцінювальний апарат дослідження для здійснення кількісного та якісного аналізу експериментальних даних). Модель ґрунтується на *системно-цілісному, синергетичному, ситуаційному, компетентнісному, особистісно-діяльнісному* підходах. Використання означених підходів передбачає реалізацію принципів управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ: *цілеспрямованості, системності, науковості, демократизації, зворотного зв'язку, динамічної рівноваги, компетентності, гуманізації*. Вищезазначені принципи визначають співвідношення керуючої та керованої систем ЗНЗ, відображають особливості процесу управління педагогічною орієнтацією старшокласників із застосуванням ІКТ, обумовлюють функції його учасників [1].

Організація формуального експерименту здійснювалася поетапно відповідно до програми педагогічного експерименту. Її реалізація передбачала впровадження в навчальний процес програми та спецкурсу «Формування педагогічної спрямованості старшокласників». Перша частина програми була запропонована для членів управлінської ланки у процесі підвищення

кваліфікації, друга – для вивчення старшокласниками в експериментальних групах ЗНЗ.

Для проректорів із навчальної та виховної роботи ВНЗ III-IV рівнів акредитації та заступників директорів інститутів I-II рівнів акредитації було підготовлено робочу навчальну програму (модулі: «Професійна орієнтація учнів як система», «Організація профорієнтаційної роботи у ЗНЗ»), що прочитана на курсах підвищення кваліфікації означеної категорії керівників в Інституті відкритої освіти ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України. Експериментальна перевірка моделі засвідчила позитивну динаміку змін у рівнях сформованості інтересу старшокласників до педагогічної діяльності засобами ІКТ та рівнях готовності членів управлінської ланки до здійснення управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ. Так, у результаті формувального етапу експерименту в ЕГ високого рівня сформованості інтересу старшокласників до педагогічної діяльності засобами ІКТ досягли 12,2 % учнів (в КГ – 8 %), середнього – 38% (в КГ – 23%), достатнього – 41,8% (в КГ – 46 %), на низькому рівні залишилися – 8% (в КГ – 37%). Виявлено також динаміку зростання кількості випускників експериментальних ЗНЗ, які вступили до педагогічних ВНЗ: вона складає 6,2%. Спостерігається також позитивна динаміка готовності членів управлінської ланки ЗНЗ до управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників. Для директорів ЗНЗ та їх заступників вона складає 10,8%, учителів-предметників та класних керівників – 8,9%, членів батьківського комітету – 7,4%, членів учнівського самоврядування – 7,1%.

Розроблені методичні рекомендації сприяли впровадженню моделі з позиції теоретичного обґрунтування її вихідних положень, формування наукових підходів, забезпечення відповідних організаційно-педагогічних умов, розроблення оптимальних критеріїв оцінювання рівнів сформованості інтересу старшокласників до педагогічної діяльності засобами ІКТ та рівнів готовності членів управлінської ланки до здійснення управління зазначеним процесом.

Висновки. Розглянуті питання мають важливе значення для розвитку теоретичних і практичних аспектів управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ, доводять необхідність удосконалення змісту, форм і методів управлінської діяльності ЗНЗ, забезпечення розвитку стійкого інтересу учнівської молоді до педагогічної професії засобами ІКТ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Меркулова С. І. Модель управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій / С. І. Меркулова // Освіта та розвиток обдарованої особистості : науково-методичний журнал. – К. : Інститут обдарованої дитини, 2013. – № 12(19). – С. 38-43.

2. Трайнев В. А. Информационные коммуникационные педагогические технологии (обобщения и рекомендации) : учебное пособие / В. А. Трайнев, И. В. Трайнев. – М. : Дашков и Ко, 2008. – 280 с.

3. Калініна Л. М. Система інформаційного забезпечення управління загальноосвітнім навчальним закладом : монографія / Л. М. Калініна. – К. : Айлант, 2005. – 275 с.
4. Морзе Н. В. Основи інформаційно-комунікаційних технологій / Н. В. Морзе. – К. : Видавнича група ВНУ, 2006. – 298 с.
5. Ващенко Л. М. Управління інноваційними процесами в загальній середній освіті регіону : [монографія] / Л. М. Ващенко. – К. : Тираж, 2005. – 380 с.
6. Мельник В. К. Технологія підготовки керівника до оцінювання результатів діяльності загальноосвітнього навчального закладу в системі післядипломної педагогічної освіти / В. К. Мельник // Педагогічний альманах : збірник наукових праць / редкол. В. В. Кузьменко [та ін.]. – Херсон : РППО, 2011. – Вип. 12. – Ч. 1. – 313 с. – С. 234-239.
7. Маслов В. І. Наукові основи та функції процесу управління загальноосвітніми навчальними закладами : навчальний посібник / В. І. Маслов. – Тернопіль : Астон, 2007. – 150 с.
8. Кузьмин О. Є. Основи менеджменту : підручник / О. Є. Кузьмин, О. Г. Мельник. – Вид. 2-ге, випр., доп. – К. : Академвидав, 2007. – 464 с.
9. Меркулова С. І. Роль соціально-педагогічної комунікації в організації та управлінні процесом педагогічної орієнтації старшокласників / С. І. Меркулова // Післядипломна освіта в Україні. – 2013. – № 1 (22). – С. 69-72.
10. Меркулова С. І. Складові організації процесу педагогічної орієнтації старшокласників із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій / С. І. Меркулова // Навчання і виховання обдарованої дитини: теорія та практика : збірник наукових праць / гол. ред. І. С. Волощук. – К. : Інститут обдарованої дитини, 2013. – Вип. 10. – С. 153-163.

Дата надходження до редакції: 28.04.2014 р.